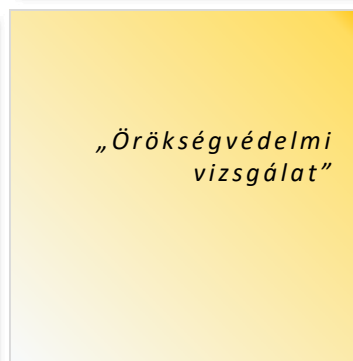

Szabolcsbáka Község Településrendezési Tervének készítéséhez

Tervező:

URBAN Linea
Tervező és Szolgáltató Kft.
(C-15 – 1140)

2018

Külzetlap

Településrendező tervező:

.....
Labbancz András
okl. településmérnök
terület-, és településfejlesztési
szakértő
TT-15 – 0378

Tervező munkatárs:

.....
Ugochukwu Georgina
településtervező,
terület- és településfejlesztési
szakértő

Régészeti szakértő:

.....
Dr. Bálint Marianna
régészeti szakértő
szakértői nyilvántartási szám:
FKTANH

Ügyvezető igazgató:

.....
Labbancz András

Tartalomjegyzék

Külzetlap

Tartalomjegyzék

1.	Örökségvédelmi vizsgálat	4
1.1.	A település történeti leírása	4
1.2.	A település régészeti örökségének felmérése	8
1.3.	A védett műemléki értékek települési értékleltára	12
1.3.1.	A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek és területek	12
1.3.2.	Az országos építészeti örökség elemei	12
1.3.3.	A védetté nyilvánított és nyilvántartott régészeti lelőhelyek	14
1.3.4.	A helyi építészeti örökség települési értékleltára	15
2.	A rendezéssorán tervezett változások hatáselemzése	25
3.	Értékvédelmi terv	27

Felhasznált források

Felhasznált irodalom

1. Örökségvédelmi vizsgálat

Szabolcsbáka örökségvédelmi hatástanulmánya a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm.rendelet 12. mellékletében meghatározott tartalommal készült.

A tanulmányhoz felhasználásra kerültek korábbi vizsgálati anyagok, Szabolcsbáka közigazgatási területére vonatkozó rendezési tervek, régészeti, történeti, művészettörténeti szakirodalom és különféle adatbázisok anyaga.

A meglévő adatokat helyszíni bejárás (2019. május) során ellenőriztük és azokat a jogszabályi előírásoknak megfelelően a feladathoz igazított formában rögzítettük.

1.1 A település történeti leírása

Ebben a fejezetben vázlatosan, időbeli lineáris folyamatként tekintjük át azokat a tényezőket, történeti és gazdasági folyamatokat, táji változásokat és következményeket, amelyek közvetve vagy, közvetlenül befolyásolták a mai Szabolcsbáka képét, jellegét, településtörténetét.

Mivel a modern kori település élete viszonylag későn indult, a megelőző időszakot csak abban az összefüggésben tárgyaljuk, amelyben hatott a mai állapot kialakulására. Minden ettől független történet, közvetett előzménynek sem tekinthető települést a régészeti fejezet elemez.

Szabolcsbáka az Északkelet-Nyírségben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található. A település megközelíthető a 4. számú főútról Kisvárdánál leágazó útról, a legközelebbi vasútállomás a Budapest-Záhony vonalon Kisvárdán található.

A Nyírség az ország második legnagyobb futóhomok vidéke. Az Alföld egykori képéből a Nyírség őrizte meg a legtöbbet. Az erősen mozaikos felépítésű tájat buckaközi mocsarak, fűz- és nyírlápok, ligetes erdők, füves vegetációval borított homokhátak tagolják. A Nyírség területén a vízrajzi viszonyok, a buckaközi mocsarak, szikes tavak medencéi alapvetően meghatározták a települések létrejöttének helyeit.

Kisbáka és Nagybáka községet 1912-ben egyesítették Szabolcsbáka néven. A Báka helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással.

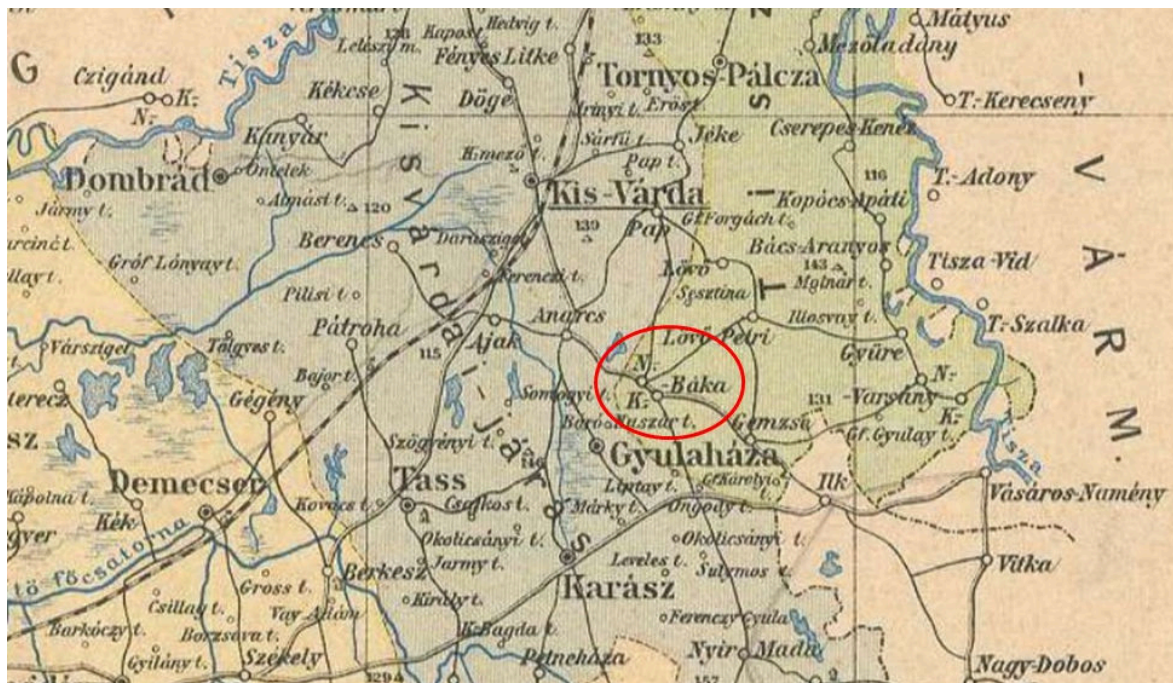
A település középkori történetéről nem sokat tudunk. A falu neve 1212-ben tűnik fel, mint mint Zsurkkal határos két azonos nevű településé. Az egyiket 1272-90 között Pap határjárása során Miklós földjeként említik. A másikat 1282-ben a Gutkeled nembeli Bacskai Andrásé, aki birtokából 4 ekényit Péter nevű szolgájának adományoz. 1323-ban Bákai András fia László és Bákai János fia Péter Maráz birtok szomszédjaként eskütársak. Az utóbbi 1332-ben az eгри káptalan kiküldöttje. Ugyanekkor Petri szomszédjaként sorolják fel a falut. A település templomát 1474-ben említik, amelyet a Boldogságos Szűz tiszteletére szenteltek.

A település a XIV. század folyamán két részre oszlott. Nagybáka és Kisbáka, a két településrész egymásmellett feküdt, valószínűleg templomuk közös maradt. A XVI. században Nagybákának több birtokosa is volt, míg Kisbákát a Bákai és a vele rokon beházasodott Zatai család birtokolta.

1474-ben Boldogasszony Bákája-ként említik.

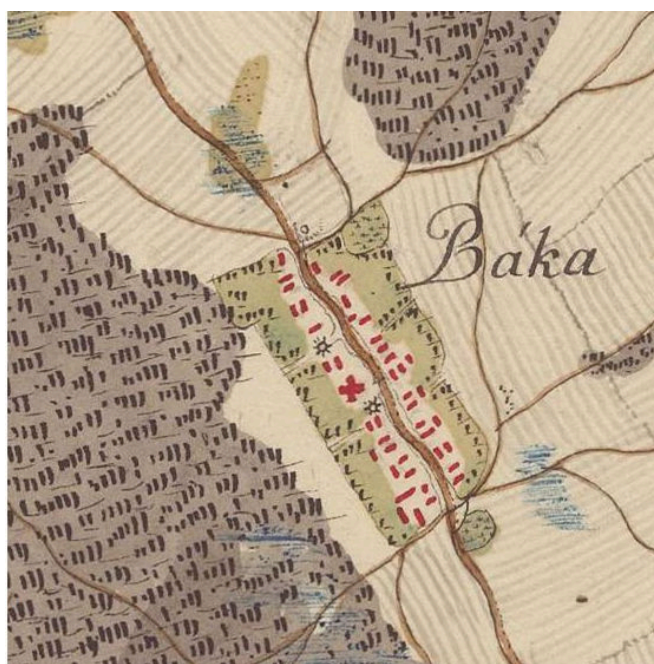
A két faluban 1688-ban 19 jobbágy lakott. Ekkor már a közeli Vaján birtokos Vay családnak jelentős birtokai voltak itt. A XVIII. század végén új birtokosként jelennek meg a Senyeyek, a Dőryek, a Telekiek.

Nagy- és Kisbáka fekvése Szabolcs vármegyében

A településszerkezetben a középkori előzmények még jól nyomon követhető a XVIII. században készült első katonai felmérés térképlapján. A XVIII. században még egytűcs település volt. Egyetlen utcája a Kisvárda – Vásárosnamény közötti összekötőút nyomvonalában alakult ki. Az utca közepén található a település temploma.

Szabolcsbáka az első katonai felmérés térképlapján

A XIX. század közepén készült második katonai felmérés térképlapján jelentős településszerkezeti változás nem figyelhető meg. Megszilárdul a főutcában az utcára merőleges szalagtelkek rendszere. Az északi, Nagybáka településrészen új utcák nyomvonala jelenik meg, megkezdődik a Táncsics és a Nagyvárad utcák beépítése. A Kisbákai településrész is bővül déli irányba.

A településközpontban a templom környezetében megfigyelhető a főutca orsótér-szerűen történő kiszélesedése, amelynek központjában a templom áll, valamint egy szárazmalom.

Fényes Elek Geográfiai szótárában ezt olvashatjuk Szabolcsbákáról: Kis- és Nagy-Báka, két egymás mellett fekvő magyar falu. Szabolcs vgyében, K.-Várdához délkeletre 2 órányira: 35 r., 40 g. kath., 900 ref., 54 zsidó lak., ref. anyatemplommal, 12 2/8 első osztálybeli egész jobbágytelekkel. Termékeny határa sok búzát, rozsot, kendert terem; erdeje is van. Kis-Bákának birtokosai: b. Béhmer, b. Dőryné, Eördögh, Czeglédy, Kálmándy, Kiss, Rácz, Szabó. Nagy-Bákát birják: Czóbel, Eördögh, Szalay, Szerencsy, Vay, Pap. Ut. p. Vásáros-Namény.

Szabolcsbáka a második katonai felmérés térképlapján

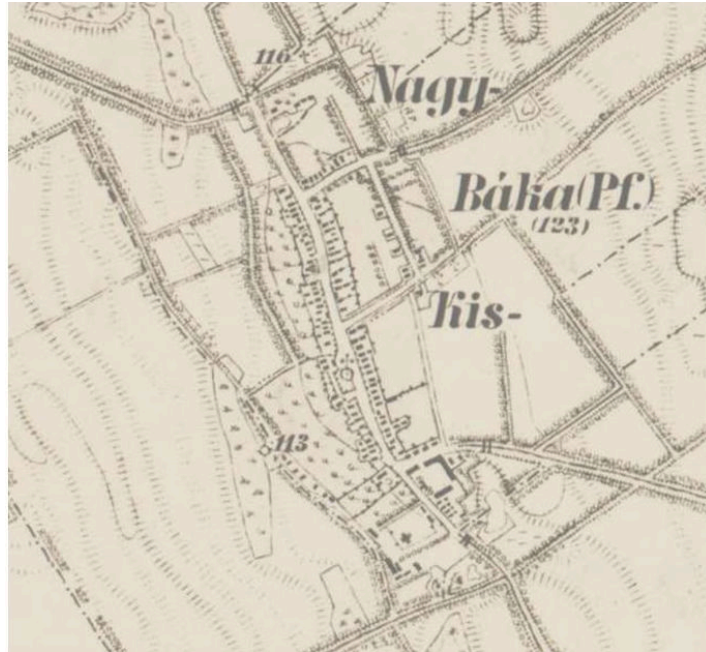
Borovszky Samu milleniumi munkájában ezt olvashatjuk: Nagy-Báka, kisközség, 78 házzal és 546, nagyobbára ev. ref. vallású lakossal. Postája Anarcs, távirója és vasúti állomása Kis-Várda. A község földesurai és birtokviszonyai hajdan ugyanazok voltak, mint Kis-Bákáé. Templom a községben nincs. A lakosok egy népkönyvtárt tartanak fenn.

Kis-Báka, kisközség, körjegyzőségi székhely, 63 házzal és 487, túlnyomóan 36ev. ref. vallású lakossal. Postája Anarcs, távirója és vasúti állomása Kis-Várda. E község 1474-ben „Baka” és „Boldogasszonybakaja” néven szerepelt. 1428-ban a Maday, 1480-ban a Bacskay család volt a földesura. A XIX. sz. első felében birtokosai voltak: a br. Béhmer, br. Dőry, Eördögh, Czeglédy, Czóbel, Vay és Pap család, most pedig Péchy Ferencz örökösei. Református temploma már a XIII. században fennállott. Az izraelitáknak is van itt imaházuk. A ref. egyház birtokában egy

1669-ből származó, érdekes kancsó van, mely Major György ajándéka. 1885-ben az egész falu leégett.

A második és a harmadik katonai felmérés között eltelt idő alatt jól megfigyelhető a település növekedése. Megfigyelhető Nagybáka északi irányba történő terjeszkedése.

Szabolcsbáka a harmadik katonai felmérés térképlapján

A település mai szerkezetében mind a mai napig felismerhető a már középkorban kialakult főutca nyomvonala, a jelenlegi Kossuth utca ma is hangsúlyos eleme a településszerkezetnek. A középkori határokat jelentősen túlnőtte, elsősorban északi és déli területek irányában.

Szabolcsbáka 1990-ig Anarcs társközsége volt. 1950-ig a Tiszai járáshoz, majd a Kisvárdai járáshoz tartozott.

1.2. A település régészeti örökségének felmérése

Szabolcsbáka régészeti örökségének összefoglalása elsősorban adattári kutatásokra épül. A települést elkerülték az utóbbi évtizedek jelentős földmunkával járó infrastrukturális beruházásai. Továbbá a település teljes területét érintő szisztematikus és szakszerű régészeti topográfiai kutatás még nem történt. A település régészeti szempontból szinte ismeretlennek tekinthető. A fellelhető adatok a korábbi lelőhely bejelentések és leletmentések eredményei. A lelőhelyekre vonatkozó adatokat a Jósa András Múzeum adattárából, a Miniszterelnökség közhiteles nyilvántartásából, valamint a vonatkozó régészeti és helytörténeti irodalom áttekintése alapján állítottuk össze. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek mellett régészeti érdekű területeket is megjelöltünk, ahol nagy valószínűséggel található lelőhely, de ezek pontosítására terepbejárás szükséges.

Régészeti lelőhelynek tekinthető az a földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben található. Régészeti örökség az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, mely segít rekonstruálni az emberiség történetét és kapcsolatát környezetével. Régészeti örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, amelynek védelméről a 2001. évi LXIV. törvény rendelkezik.

A Kárpát-medence régészeti szempontból nagyon szerencsés természetföldrajzi tényezőkkel rendelkezik. A délről, keletről, vagy akár a nyugatról érkező régészeti kultúrák, népcsoportok megtalálták letelepedésükhöz, gazdálkodásukhoz szükséges feltételeket.

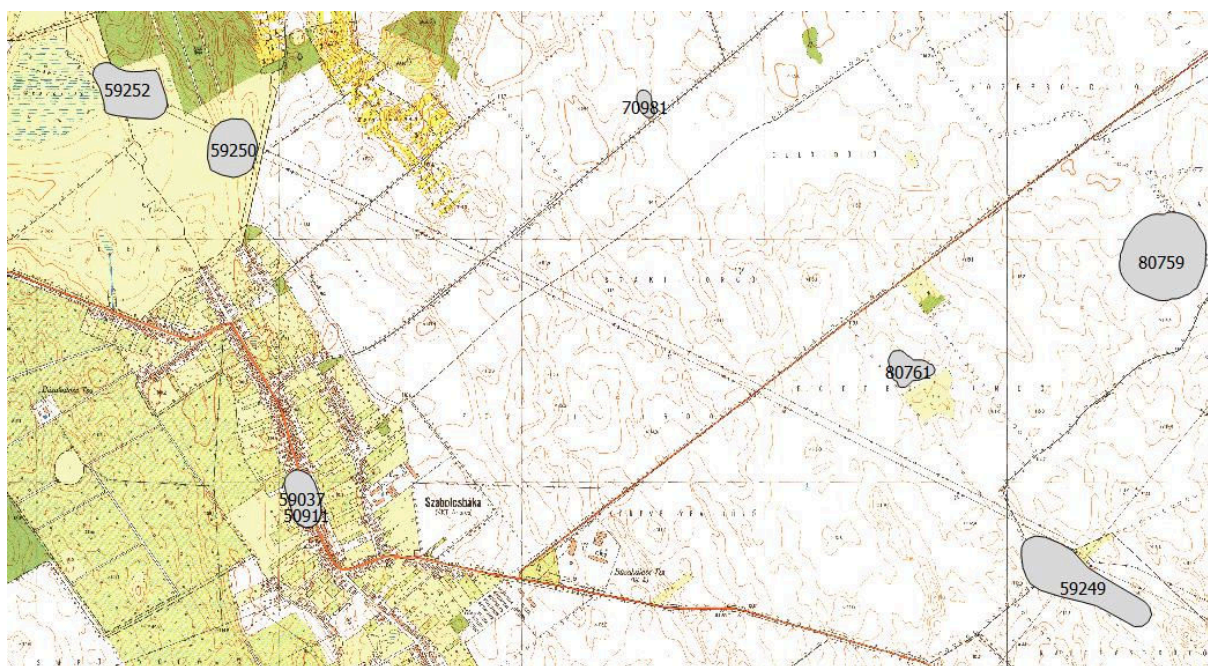
A Kárpátok koszorújából lefutó, az Alföldre érkező, esésüket veszítő folyók gyakran kényszerülnek helyzetük változtatására. A meanderező folyók sűrű vízhálózatot alakítottak ki a síkvidéki területeken, számos ér, patak, folyás, folyócska kanyargott itt. A folyókat, patakokat, ereket kísérő magaspartok, árvízmentes hátak kiváló lehetőségeket kínáltak települések kialakításához a régészeti korokban.

A XIX. századi folyószabályozási és lecsapolási munkák megkezdése előtt az ország vízben gazdag táj volt. Nem volt ez másképp a Tisza-völgyében és a Nyírség területén sem. A Tiszát széles árterület kísérte, a nagyobb árvizek alkalmával pedig akár 30 km-re is eljutott a folyó vize az Alföldön, a Hortobágyot rendszeresen elöntötte a Tisza.

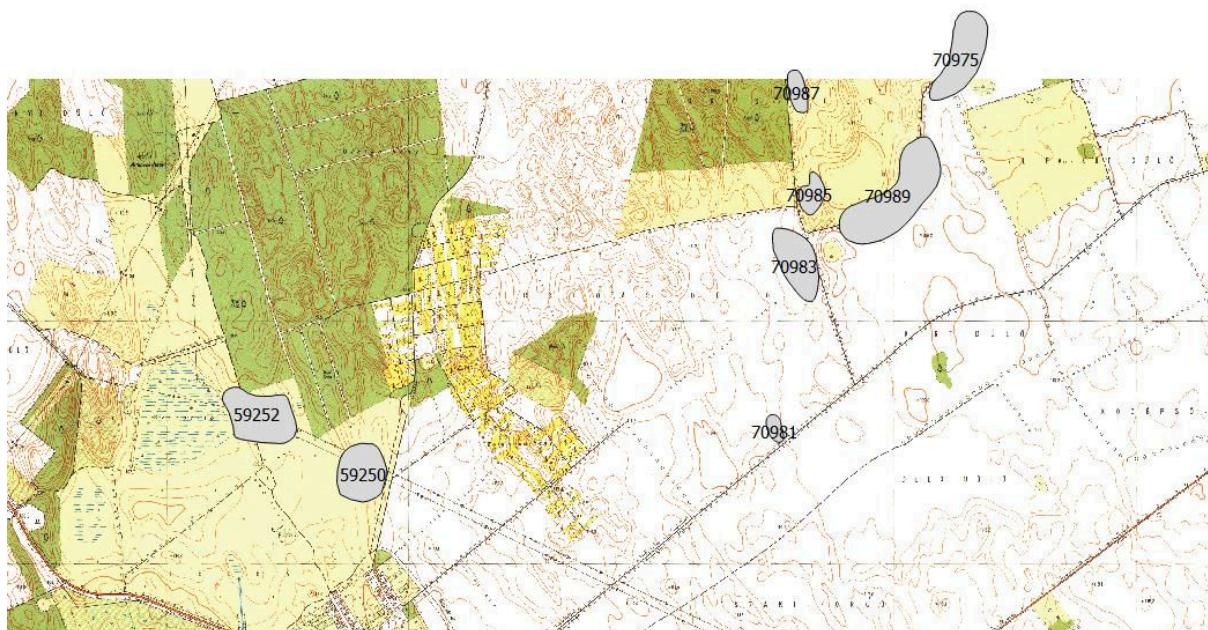
A Nyírségben a homokhátak között pedig szikes tavak, buckaközi mocsarak sűrű hálózata alakult ki. A tavak vízmentes magaspartjai pedig jó körülményeket kínáltak a régészeti korokban a megtelepüléshez.

A régészeti lelőhelyek jelentős része észrevétlenül beolvad a tájba és csak a felszínen, a szántásban gyűjthető kerámiatöredékek alapján, csak a régész szakemberek számára felismerhetőek.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Szabolcsbáka határában

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Szabolcsbáka északi határában

Szabolcsbáka régészeti lelőhelyeinek fenti, vázlatos áttekintése alapján, a számos ismertté vált régészeti lelet ellenére azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Szabolcsbáka nem tartozik a régészeti szempontból jól kutatott települések közé. Napjainkig gyakorlatilag elkerülték a régészeti feltárások Szabolcsbákát, amely alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy tulajdonképpen Szabolcsbáka határában bárhol lehet régészeti lelőhelyre, régészeti leletekre rábukkanni. A település közigazgatási határában több nyilvántartott régészeti lelőhelyet ismerünk, de ez nem jelenti azt, hogy ismerjük valamennyit. A település határában szisztematikus régészeti topográfiai kutatások még nem történtek, így nem került

feltérképezésre a település teljes határa. A mellékelt lista csak egy reprezentatív mintavételnek tekinthető, és nem szabad azt a következtetést levonni belőle, hogy ismerjük Szabolcsbáka közigazgatási határában található valamennyi régészeti lelőhelyet. A földmunkával járó beruházások tervezése során mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a jelenleg lehatárolt területeken kívül is kell régészeti leletek előkerülésére számítani. A fenti körülményt ma már a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény is tükrözi, hiszen a jogszabály legutóbbi módosítása megkülönbözteti a régészeti lelőhely és a nyilvántartott régészeti lelőhely fogalmát.

A településen komoly örökségvédelmi kockázatot jelenthetnek a zöld mezős beruházások. A település teljes határát lefedő régészeti topográfia hiányában újabb régészeti lelőhelyre gyakorlatilag a település határában bárhol rá lehet bukkanni különböző földmunkák során. A nagy területű zöldmezős beruházásoknál mindenképpen számolni kell régészeti lelőhelyek előkerülésével, így különösen fontosnak tartjuk, hogy a zöldmezős beruházások előkészítésénél nagy hangsúlyt kapjon a régészeti örökség felmérése. Javasoljuk, hogy az ilyen típusú beruházások esetén a tervezés legkorábbi fázisában készüljön el a próbafeltárást is magába foglaló előzetes régészeti dokumentáció, vagy örökségvédelmi hatástanulmány, ugyanis csak ennek a dokumentációnak a segítségével lehet csökkenteni a régészeti örökség által jelentett kockázatot. Javasoljuk, hogy a vállalkozások telephelyeinek kiválasztása során a régészeti örökségvédelmi szempontokat is vegyék figyelembe.

A régészeti örökségvédelmi kockázat tovább csökkenthető már korábban kialakított telephelyek korszerűsítésével, azaz a barna mezős beruházások ösztönzésével.

A nyíregyházi Jósa András Múzeum Régészeti Adattárának feljegyzései alapján további régészeti lelőhelyek valószínűsíthetők még Szabolcsbáka határában, azonban a kevés és pontatlan helymegjelölések miatt ezek pontos beazonosítása nem lehetséges.

Szabolcsbáka határa

1893-ban Angyalossy Pál főszolgabíró ajándékozott 35 darab bronztárgyból álló késő bronzkori raktárleletet ajándékozott a Jósa András Múzeumnak, amit 58. 41. 1-36. leltáriszámon leltároztak be.

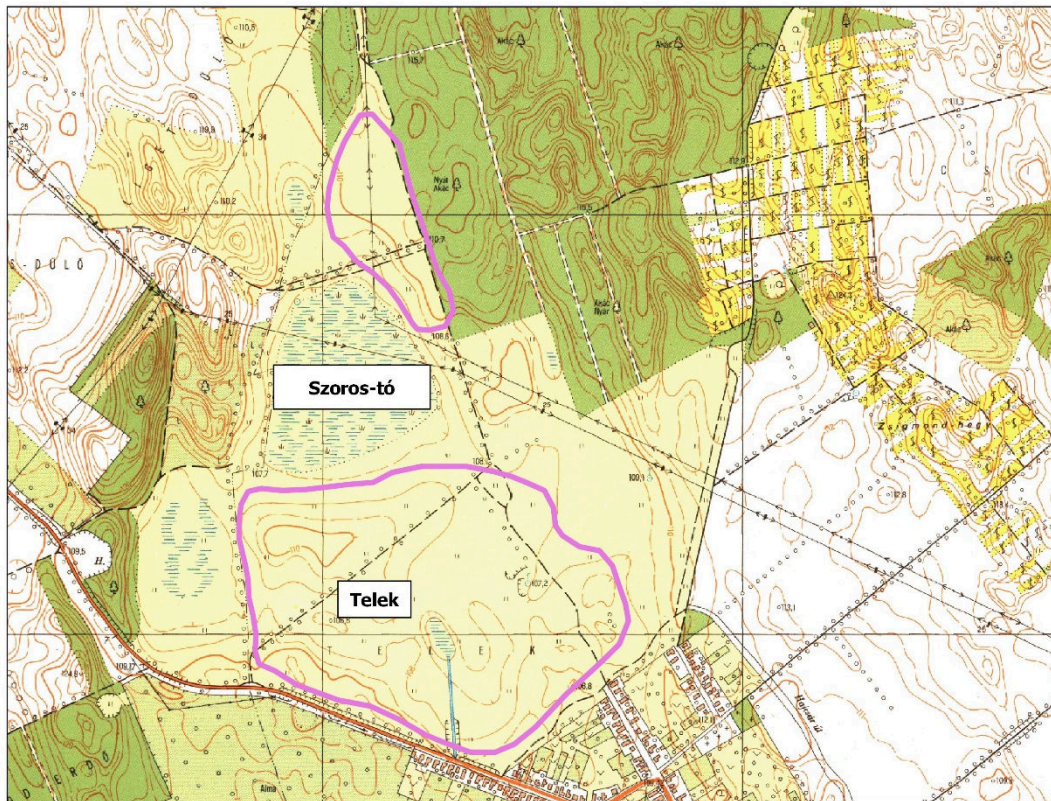
Nagybáka

Réchler György nagybákai szőlőjében egy bronz buzogány került felszínre, amit Angyalossy Pál főszolgabíró juttatott el a múzeumba.

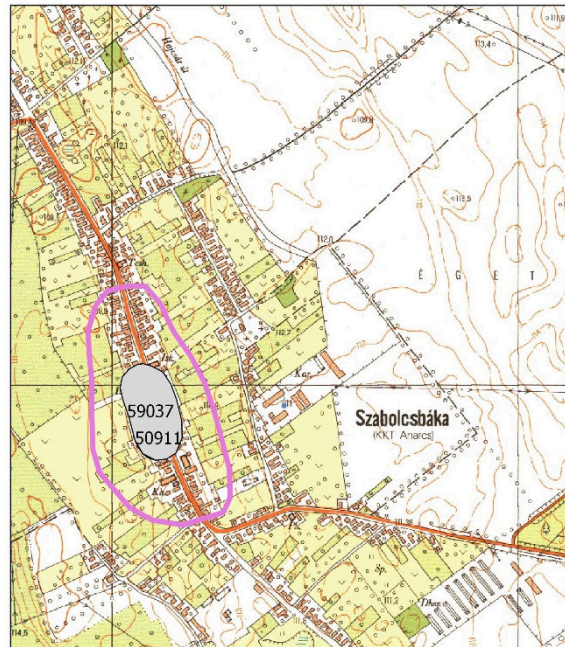
Nagybáka

A Jósa András Múzeum régészeti gyűjteményében 63. 382. 1. leltáriszámon található egy honfoglaláskori vasfokos és vaslándza, amit Pelsőczy Mihály községi jegyző úr ajándékozott a múzeumba. Leletkörülményei ismeretlenek.

Régészeti érdekű területek Szabolcsbáka északi határában

Régészeti érdekű terület a középkori eredetű templom környezetében

**Szabolcsbáka közigazgatási határában húzódó régészeti érdekű területek
Középkori templom környezete**

A középkori Kisbáka és Nagybáka pontos kiterjedését nem ismerjük, annak elhelyezkedésére a középkori eredetű templom topográfiai helyzete utalhat. A település középkori

központjában a templom állt. A középkori településhez tartozó épületek, régészeti jelenségek a templom körül húzódtak. A belterületen végzett régészeti kutatások hiányában a középkori település pontos kiterjedésének megrajzolását nem tudjuk elvégezni.

A középkori település maradványait a belterületen modern építési törmelék borítja, amelynek vastagságát régészeti kutatás hiányában nem ismerjük, azonban azt valószínűsíthetjük, hogy egy-egy építkezés pinceszintjén már lehet számítani késő középkori-kora újkori településmaradványok előkerülésére. A fentieknek megfelelően a település központjában, a mélyebb alapozási síkkal rendelkező építkezések esetén különös gonddal kell eljárni. Az építkezések földmunkáihoz pedig javasolt a régészeti felügyelet megrendelése.

Szoros-tó partja

Szabolcsbáka határában további régészeti érdekű területeket találunk az egykori szikes tavak, mocsarak, lápok magas partjain. A Szoros-tó Szabolcsbáka közigazgatási határába eső vízmentes magaspartja régészeti érdekű területnek minősül, ahol a kulturális örökség védelméről szóló törvény értelmében régészeti leletek előkerülésére kell számítani.

1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.3.1. A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek és területek

Szabolcsbáka közigazgatási területén nincs az UNESCO kulturális vagy természeti világörökségi helyszínek közé felvett objektum, terület, és ilyen nem szerepel a magyarországi várományos helyszíneket felsoroló jogszabályban sem.

1.3.2. Az országos építészeti örökség elemei

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Református harangláb	Kossuth Lajos u. helyrajzi szám: 90	22509/1958. ÉM 120344/1958. MM, 14297/1960. ÉM[-MM]	1.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
<p>A település központjában, a református templomtól nyugatra áll. Különálló zömök harangtorony négy fiatornyos sisakkal.</p> <p>A háromrészes szerkezetű harangtoronyt az okleveles adatok alapján 1781-ben építették. A szoknya alatt nincsenek nyílásai. Az eresztől négyzet alaprajzú törzs emelkedik. A félköríves galériát alul négyszögű, felül nyolcszögű karcsú sisak koronázza. A sisak sarkait négyzetes alaprajzú, zárt fiatornyok hangsúlyozzák. A gerendavázat zsinórfedi.</p> <p>A harangtoronyon 1889-ben végzik az első komolyabb javításokat, de 1950-ig őrizte 1889-es állapotát. Az 1950-es években eredeti jellegét megőrizve felújították.</p>	<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, magas minőségű építészeti értékekkel nem rendelkező, helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>		
Kép			
			

1.3.3. A védetté nyilvánított és nyilvántartott régészeti lelőhelyek

Szabolcsbáka közigazgatási határában miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely nem található.

Szabolcsbáka közigazgatási határában található nyilvántartott régészeti lelőhelyek

azonosító	név	leírás	HRSZ
59249	Kalodás-dűlő (3.lh.); részben Gemzse határában	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	038, 046, 047, 045, 071/30, 076/2, 054, 055/12
70975	Balázs-lapos-dűlő DK-i sarok; részben Pap határában	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	099, 092/2, 092/9, 0187, 0188, 0189, 0190
50911	Református templom	A középkori eredetű református templomnál 1930-ban Kiss Lajos tartott helyszíni szemlét	444/1, 90, 91, 89, 88, 373/1, 374/1, 377, 378, 379, 380, 381, 84/1, 84/2, 81, 82, 372, 92, 93, 83/2
59250	Telek (4.lh.)	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0206/8, 0206/9
59252	Szoros-tó (5.lh.)	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0193/17, 0189/1, 0189/2, 0193/22, 0190
59037	Kossuth Lajos u. - Református templom környéke	a középkori település maradványai	82, 84/1, 84/2, 89, 90, 91, 100, 101, 364, 365, 368, 369, 371, 372, 373/1, 374/1, 377, 378, 379, 380, 381, 81, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 444/1, 88, 92, 93, 83/2, 363
70981	Csigás-dűlő dél	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0113/2
70983	Csigás-dűlő észak	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0113/8, 0112, 092/13, 0113/5
70985	Csirkés-dűlő dél	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0100/1
70987	Csirkés-dűlő közép	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0100/2, 0100/3
70989	Kert-dűlő	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	0100/1, 092/11, 099, 092/6, 092/10, 092/9
80759	Kakas- rét	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	085/4, 079/34, 079/30, 079/31, 079/32, 079/33, 079/29
80761	Égett- erdő	terepbejárás során sikerült térképezni a felszíni kerámiatöredékek szóródása alapján	070/1, 070/2, 070/3

1.3.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Szabolcsbáka Község településképi rendelete 15/2017 (XII. 29.) számmal megalkotásra került. A rendeletben egy épületet jelölnek meg helyi védelem alatt álló építészeti örökségi elemként Szabolcsbáka közigazgatási határában.

Szabolcsbáka közigazgatási határában lévő helytörténeti szempontból jelentős építészeti értékek

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Református templom	Kossuth Lajos u. 98. hrsz 90		2.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
<p>Erősen átépített, középkori eredetű, egyhajós templom.</p> <p>A XIII. században már állt templom a településen, amely hamar a reformátusok kezére kerül. A XVIII. század elején már romladozó állapotban van az épület.</p> <p>A XX. század első évtizedeiben a templom felújítását tervezi a település, amire 1934-ben kerül sor, de a műemléki értékek teljes figyelmen kívül hagyásával. A gótikus szentélyt, valamint a templombelső berendezését elbontják, a gótikus ablakokat befalazzák, a déli falon új ablakokat vágnak, amelyeket félköríves záródású faltükrökben helyeznek el. A timpanonos záródású bejáratot az épület keleti végében alakítják ki. Az eresz alatt félköríves párkány fut körbe.</p>	<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, magas minőségű építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p> <p>Az épület tetőhéjazata felújított. Az épület felújítása alkalmával, egy gondosan végzett falkutatás során a gótikus építészeti emlékek feltárhatóak.</p>		
Kép			
			

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Fakuház	Kossuth Lajos u. 116. hrsz 73		3.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
A település népi építészeti hagyományait idéző, azonban új építésű kontyolt nyeregtetős, faragott deszkaoromzatos, előtornácós épület, hosszabbik tengelyével merőleges az utca vonalára.	A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, magas minőségű építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.		

Kép

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Görög katolikus templom	Petőfi u. hrsz		4.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
<p>Modern építészeti kialakítású teremtemplom, nyugati homlokzatára illeszkedő toronnyal, nyugati bejárata fölött modern előtető. Nyugati homlokzatát téglából rakott struktúrák tagolják.</p> <p>A templom nyugati bejárata előtt kőfeszület található, amelyet „Isten dicsőségére állították a szabolcsbákai hívek” 1963-ban. A feszületen Krisztus teste festett lemezen jelenik meg.</p>	<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, minőségi építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>		

Kép

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Lakóház	Kossuth Lajos u. 118. hrsz		5.
Leírás		Megjegyzés, javaslat	
<p>Szalagtelek oldalhatárára illeszkedő, hossztenegelyével az utcára merőlegesen álló népi lakóház elő- és oldaltornáccal, kontyolt nyeregtetővel gazdagon díszített deszkaoromzattal. A tornácot faragott faoszlopok tartják.</p> <p>Az épület mintául szolgált a közeli faluház kialakításához. Az épület lakatlan, rossz statikai és műszaki állapotban van.</p>		<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, magas építészeti értékkel rendelkező, helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>	

Kép

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Lakóház	Kossuth Lajos u. 38. hrsz		6.
Leírás		Megjegyzés, javaslat	
<p>Szalagtelek oldalhatárára illeszkedő, hossztenegelyével az utcára merőlegesen álló mellvédes, oldaltornácos népi lakóház, kontyolt nyeregtetővel. Utcai homlokzata három tengelyes, az ablakok vakolatkeretesek. Az épület beépítési módja, tömege, tetőformája, nyílászáró rendszere eredetinek mondható.</p>		<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, minőségi építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>	
Kép			
			

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Lakóház	Táncsics M. u. 5. hrsz		7.
Leírás		Megjegyzés, javaslat	
<p>Szalagtelek oldalhatárára illeszkedő, hossztenegelyével az utcára merőlegesen álló népi lakóház elő- és oldaltornáccal, kontyolt nyeregtetővel gazdagon díszített deszkaoromzattal. A tornácot faragott faoszlopok tartják.</p> <p>Az épület rossz statikai és műszaki állapotban van.</p> <p>Az épület beépítési módja, tömege, tetőformája, nyílászáró rendszere eredetinek mondható.</p>		<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, minőségi építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>	
Kép			
			

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Lakóház	Táncsics M. u. 9. hrsz		8.
Leírás		Megjegyzés, javaslat	
<p>Szalagtelek oldalhatárára illeszkedő, hossztenegelyével az utcára merőlegesen álló népi lakóház elő- és oldaltornáccal, kontyolt nyeregtetővel gazdagon díszített deszkaoromzattal. A tornácot faragott faoszlopok tartják.</p> <p>Az épület rossz statikai és műszaki állapotban van.</p> <p>Az épület beépítési módja, tömege, tetőformája, nyílászáró rendszere eredetinek mondható.</p>		<p>A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes épület, minőségi építészeti értékekkel nem rendelkező, azonban helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.</p>	
Kép			
 <p>The left photograph shows a traditional wooden house with a gabled roof, a chimney, and a white fence in the foreground. The right photograph shows a close-up of the house's facade, highlighting the decorative wooden elements and the gabled roof structure.</p>			

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
Az öreg hársfa emlékmű	Kossuth Lajos u. hrsz		9.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
„Még a fának is van reményége.” A településtől északra található, több száz éves kis levelű hársfa egy darabjából kialakított emlékmű a templomkertben.	A településkarakter megőrzése szempontjából jellegzetes, helytörténeti szempontból pótolhatatlan emlék.		

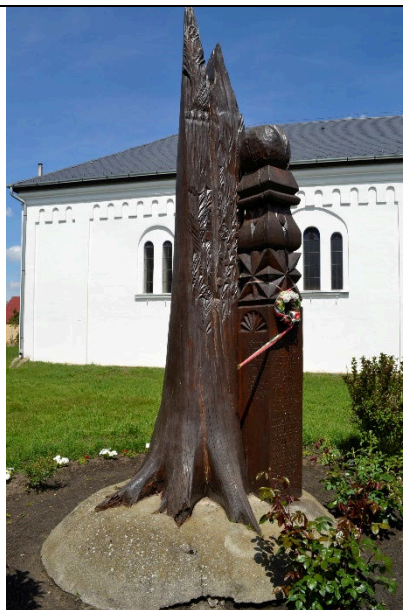
Kép

Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
II. világháborús emlékmű	Kossuth Lajos u. hrsz		10.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
„Kegyelettel emlékezünk zsidó honfitársainkra, akiket megölt a gyűlölet, és akik mártírokká váltak a II. világháború poklában.” A derékba tört fa törzséből kialakított emlékmű mellett faragott kopjafán jelennek meg a II. világháború helyi áldozatainak neve.	A településkarakter szempontjából helytörténeti pótolhatatlan emlék. megőrzése jellegzetes, szempontból		

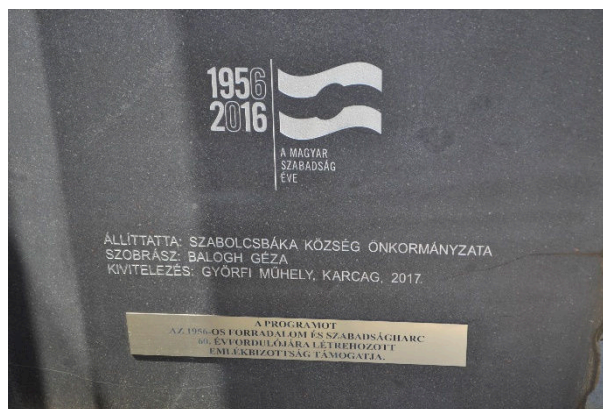
Kép

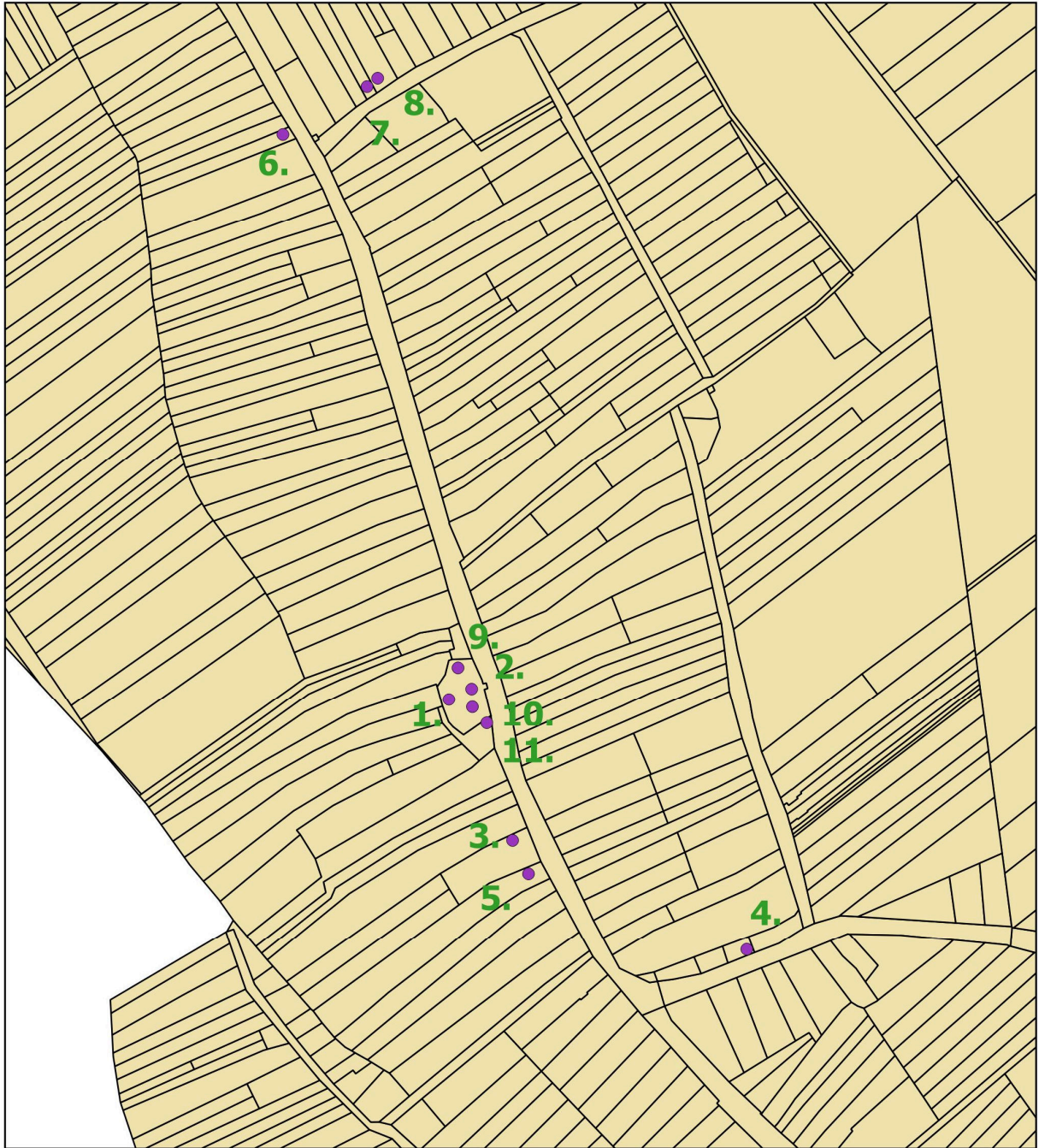
Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Megnevezés	Cím, hrsz	A védelem ideje, módja	Sorszám
1956-os emlékmű	Kossuth Lajos u. hrsz		11.
Leírás	Megjegyzés, javaslat		
„Egy nép kiáltott aztán csend lett.” Balogh Géza szobrászművész alkotása a református templomkert szomszédságában áll. A 2017-ben felavatott emlékmű gránittömbjei a megosztottságot jelképezik.	A településkarakter megőrzése szempontjából jellegetes, helytörténeti szempontról pótolhatatlan emlék.		

Kép

Szabolcsbáka értékleltár térképe

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése, változások hatásai a régészeti örökségre, a történeti településre, település- és tájszerkezetre, a települési értékleltárban szereplő kulturális örökségi értékekre.

A tervezett módosítások és hatásuk

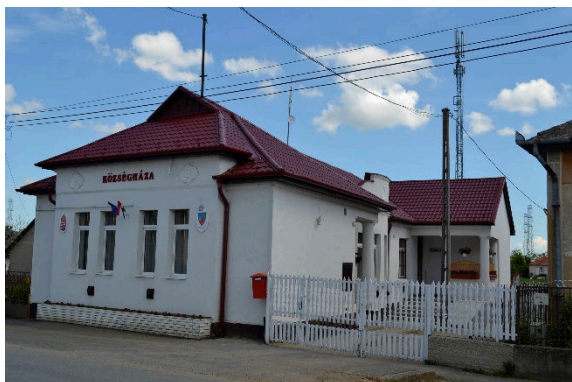
Szabolcsbáka Településrendezési Tervéhez
ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

Változás sorszáma	Érintett terület, fő változástartalom	A rövid és középtávon tervezett változtatások ismertetése
1.	térségi kerékpárút Anarcs-Szabolcsbáka-Gemzse-Ilk-Vásárosnamény hálózati elem Szabolcsbáka közigazgatási határát érintő szakasza	infrastrukturális változás
Hatáselemzés		
<p>A kerékpárút kivitelezésénél a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény rendelkezéseit be kell tartani. A rendelkezésünkre álló adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az infrastrukturális változással érintett terület nyilvántartott régészeti lelőhelyet érint. A teljes nyomvonal régészeti érintettségének vizsgálata azonban még nem történt meg. Javasoljuk, hogy még tervezési fázisban készüljön el a teljes nyomvonal régészeti érintettségét feltérképező előzetes régészeti dokumentáció, amely alapján a beépítéshez kapcsolódó régészeti feltárások pontos idő- és költségvonzata megállapítható. A tervezett út megépítése során a régészeti feltárás idő- és költségigényével számolni kell.</p> <p>Nem érint országos, vagy helyi védelem alatt álló, illetve helyi védelemre javasolt települési építészeti értéket. A módosítás a történeti településre, település- és tájszerkezetre, a települési értékleltárban szereplő építészeti értékekre hatást nem gyakorol.</p>		

3.Értékvédelmi terv

A korábban különálló Kis- és Nagybáka közigazgatásilag 1912-ben egyesült. A kismemesi falu az egyesítés előtt is együtcsás, szalagtelkes települést alkotott. A főutcája, a Kossuth Lajos utca. A település mai szerkezete megtartotta középkori eredetét. A középkori eredetű városszervező erők máig hatnak Szabolcsbáka településszerkezetére: a középkori nyomvonalon futó Kossuth utca meghatározó eleme a községnek.

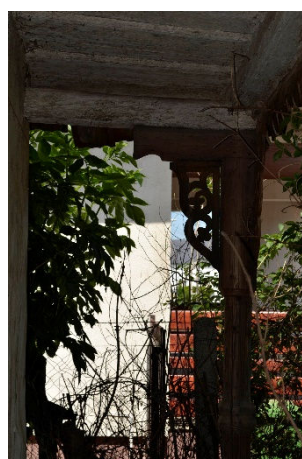
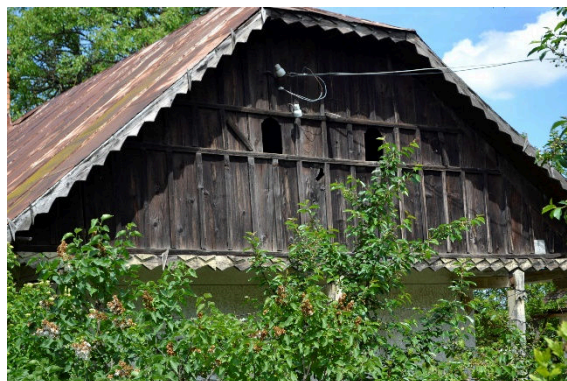
A modern településrendezési eszközök legfontosabb feladata a középkori településszerkezeti elemek megőrzése és az utókorra történő hagyományozása.

A hagyományos beépítések a központban őrzik a település falusias jellegét

A település őrzi falusias jellegét, amit jól jeleznek a hagyományos szalagtelkekhez köthető, az utcára merőleges tengelyű beépítések. A telkek út felőli végén áll a hosszanti telekhatárra épült lakóház, beljebb található a gazdasági udvar a melléképületekkel. Az utca tengelyre merőlegesen elhelyezett tornácos parasztházak kedves színteljei a település arculatának, eredeti állapotában fennmaradt épületet ennek ellenére szinte nem is lehet találni a településen. Eredeti épülettömegét őrző, modernizált változataik azonban meghatározó elemei a falusias utcaképnek.

A település népi építészeti öröksége ma már csak nyomokban fedezhető fel. Sajátosan helyi építkezési módhoz tartoznak az elő- és oldaltornácos házak gazdagon faragott fapillérei, a dúsán díszített deszkaoromzatok.

A népi építészet emlékei a településen

A második világháború után jelentősen átalakult a település képe. A népi építészet hagyományos tornácos épületei egyre inkább kezdtek háttérbe szorulni és gyorsan terjedtek a komfortos Kádár-kocka lakóépületei. Ennek a folyamatnak köszönhetően a népi építészeti emlékek alig maradtak a településen. Ezeknek a megőrzésére is indokolt volna nagyobb figyelmet fordítani. Javasoljuk további népi lakóépületek helyi védelem alá helyezését. A rossz műszaki és statikai állapotuk miatt ezek az épületek hamarosan megsemmisülhetnek.

A fent felsorolt épületek alkalmasak akár tájház kialakítására is, a település összegyűjtött néprajzi értékeinek bemutatására. A népi épületek fennmaradása a településkarakter megőrzése szempontjából indokolt, ugyanis utcaképi, településkarakteri szempontból meghatározó, helytörténeti, kultúrtörténeti szempontból jelentős épületek.

Ha áttekintjük ezeknek az épületeknek az állagát azt tapasztaljuk, hogy egy részük üresen áll és gyakorlatilag mindegyik korszerűsítés, modernizáció, felújítás előtt áll. Ezen épületek felújítása során a legnehezebb feladat a mai XXI. századi funkció megtalálása, amely szinte az egyedüli biztosítéka ezen régi épületek fennmaradásának. A megtalált funkció mellett fontos szerepet játszik még az új funkcióhoz kapcsolódóan az épületek modernizálása, esetleges bővítése, amelyet csak az épületek építészeti értékeinek figyelembevételével, hangsúlyozásával, megőrzésével lehet megvalósítani.

A helyi védelem célja a falusias településkarakter, beépítési mód, a telkek utcai beépítési vonalának, az utcakép, településszerkezet megőrzése.

A helyi értékek védelmét a megfelelő helyi jogszabályi környezet biztosíthatja. A helyi építési szabályzat és a helyi értékvédelmi rendelet felülvizsgálatához kapcsolódóan Szabolcsbáka

község önkormányzata készíti településképi rendeletét, amely tartalmazza a településképi véleményezésre, a településképi bejelentésre és kötelezésre, a helyi építészeti értékek védelmére és a településképi követelményekre vonatkozó előírásokat, a helyi értékvédelem alá helyezett értékekre vonatkozó településképi követelményeket, az új beépítések meglévő építészeti értékekhez történő illeszkedését biztosító előírásokat.

A településképi rendeletben a helyi védett épületek, építmények esetén meg kell határozni a következőket:

- településképhez való illeszkedést biztosító anyaghasználatra, tömegformálásra, homlokzati kialakításra, zöldfelület kialakításának módjára vonatkozó előírásokat.
- reklámok, reklámberendezések, cégérek, és egyéb műszaki berendezések elhelyezésére és alkalmazására, illetve tilalmára vonatkozó rendelkezéseket.

Az országos védelemmel nem rendelkező értékek esetén legfontosabb feladat a településképi rendeleten belül a helyi építészeti értékek védelmére vonatkozó előírások megalkotása.

A helyi lakosság bevonása és a cél érdekében történő összefogása komoly jelentőséggel bírhat az értékek megőrzése terén.

Az országosan védett értékek szinte teljes hiánya mellett jobban kellene tudatosítani a település arculata szempontjából fontos, a környezet minőségére kisugárzó hatással bíró építészeti értékeket. Ebből a szempontból indokolt lehet a helyi védett értékek listájának bővítése.

A település régészeti örökségének védelmével kapcsolatosan hangsúlyozzuk, hogy a településen komoly örökségvédelmi kockázatot jelenthetnek a zöld mezős beruházások. Ahogyan fentebb említettük, Szabolcsbáka nem tartozik a régészeti szempontból jól kutatott települések közé, így újabb régészeti lelőhelyre gyakorlatilag a település határában bárhol rá lehet bukkanni különböző földmunkák során. A nagyfelületű zöldmezős beruházásoknál mindenképpen számolni kell régészeti lelőhelyek előkerülésével, így különösen fontosnak tartjuk, hogy a zöldmezős beruházások előkészítésénél nagy hangsúlyt kapjon a régészeti örökség felmérése. Javasoljuk, hogy az ilyen típusú beruházások esetén a tervezés legkorábbi fázisában készüljön el a próbafeltárást is magába foglaló előzetes régészeti dokumentáció, ugyanis csak ennek a dokumentációnak a segítségével lehet csökkenteni a régészeti örökség által jelentett kockázatot. Javasoljuk, hogy a vállalkozások telephelyeinek kiválasztása során a régészeti örökségvédelmi szempontokat is vegyék figyelembe.

A régészeti örökségvédelmi kockázat tovább csökkenthető már korábban kialakított telephelyek korszerűsítésével, azaz a barna mezős beruházások ösztönzésével.

Felhasznált források

Az Első Katonai Felmérés. A Magyar Királyság teljes területe. 1782-1785. ARCANUM DVD-ROM. 2004.
A Második Katonai Felmérés. A Magyar Királyság és a Temesi Bánság. 1819-1869. ARCANUM DVD-ROM. 2005.
A Harmadik Katonai Felmérés. 1869-1887. ARCANUM DVD-ROM. 2007.
Lipszky János: A Magyar Királyság és társországi térképe és névtára. 1804-1810. ARCANUM DVD-ROM. 2004.
Az 1715. évi országos összeírás. ARCANUM DVD-ROM. 2004.
Google Street View

Felhasznált irodalom

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. Budapest, 1891.
Alispáni jelentések 1909. 78.
Alispáni jelentések 1930. 140-143.
Szabolcs vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. A „Magyarország vármegyéi és városai” állandó munkatársainak közreműködésével szerkeszti Dr. Sziklay János és Dr. Borovszky Samu. Budapest, 1896.
Jósa A.-Kemenczei T.: Bronzkori halmazleletek. JAMÉ VI-VII (1963-1964)
Kemenczei Tibor: Die Spatbronzezeit Nordostungarn. ArchHung LI. 1984.
Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1997.
Mező András – Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza, 1972.
A múlt emlékei Szabolcs-Szatmár megyéből. szerk.: Czagány Kálmán – C. Kürthy Zsuzsanna.
Németh Péter: A középkori Szabolcs megye települései. Debrecen
Az ezerarcú Nyírség. Varázsos tájak. szerk.: Tóth M. Ildikó. Nyíregyháza, 2000.
Táj, település, régió. szerk.: Enyedi György – Horváth Gyula. Magyar tudománytár 2. MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth Kiadó. Budapest, 2002.